

**Zakres wiedzy i umiejętności oraz wykaz literatury
Wojewódzkiego Konkursu Przedmiotowego z Geografii
dla uczniów szkół podstawowych województwa śląskiego
w roku szkolnym 2023/2024**

I stopień

I. Zakres umiejętności

Umiejętności wymagane od uczestników Konkursu Przedmiotowego z Geografii opisane są w podstawach programowych dla przedmiotów przyroda i geografia dla szkoły podstawowej.

1. Prowadzenie obserwacji, analizowanie pozyskanych danych i formułowanie wniosków na ich podstawie.
2. Korzystanie z planów, map, fotografii, rysunków, wykresów, diagramów, danych statystycznych, tekstów źródłowych w celu zdobywania, przetwarzania i prezentowania informacji geograficznych.
3. Interpretowanie map różnej treści.
4. Stawianie pytań, formułowanie hipotez oraz proponowanie rozwiązań problemów dotyczących środowiska przyrodniczego.
5. Określanie związków i zależności między poszczególnymi elementami środowiska przyrodniczego, społeczno-gospodarczego i kulturowego w Polsce i różnych regionach świata, formułowanie twierdzenia o prawidłowościach, dokonywanie uogólnień.
6. Ocenianie zjawisk i procesów społeczno-kulturowych oraz gospodarczych zachodzących w Polsce i w różnych regionach świata.
7. Stawianie pytań, formułowanie hipotez oraz proponowanie rozwiązań problemów dotyczących środowiska geograficznego.
8. Podejmowanie nowych wyzwań oraz racjonalnych działań prośrodowiskowych i społecznych.
9. Rozwijanie umiejętności percepcji przestrzeni i wyobraźni przestrzennej.
10. Wykorzystywanie zdobytej wiedzy i umiejętności geograficznych w życiu codziennym.

*** Na pierwszym stopniu obowiązują głównie umiejętności podkreślone w powyższym tekście.**

II. Zakres treści.

Mapa i plan. Krajobrazy Polski. Krajobrazy Ziemi. Współrzędne geograficzne i ruchy Ziemi. Geografia Europy.

1. Mapa ogólnogeograficzna, krajobrazowa, turystyczna, skala mapy, treść mapy, ukształtowanie powierzchni na mapach.
2. Lądy i oceany na Ziemi: rozmieszczenie lądów i oceanów, pierwsze wyprawy geograficzne.
3. Krajobrazy Polski: wysokogórski (Tatry), wyżynny (Wyżyna Krakowsko-Częstochowska), nizinny (Nizina Mazowiecka), pojezierny (Pojezierze Mazurskie), nadmorski (Pobrzeże Słowińskie), wielkomiejski (Warszawa), miejsko-przemysłowy (Wyżyna Śląska), rolniczy (Wyżyna Lubelska).

4. Krajobrazy świata: wilgotnego lasu równikowego i lasu strefy umiarkowanej, sawanny i stepu, pustyni gorącej i lodowej, tajgi i tundry, śródziemnomorski, wysokogórski Himalajów; strefowość a piętrowość klimatyczno-roślinna na świecie.
5. Ruchy Ziemi: Ziemia w Układzie Słonecznym; ruch obrotowy i obiegowy; następstwa ruchów Ziemi.
6. Współrzędne geograficzne: bieguny, równik, południk zerowy i 180°, półkule, kierunki główne i pośrednie; szerokość i długość geograficzna; położenie matematyczno-geograficzne punktów i obszarów; rozciągłość południkowa i równoleżnikowa.
7. Geografia Europy: położenie i granice kontynentu, rozmieszczenie obiektów geograficznych na mapie Europy; podział polityczny Europy (państwa i ich stolice); główne cechy środowiska przyrodniczego Europy; zjawiska występujące na granicach płyt litosfery; zróżnicowanie ludności oraz starzenie się społeczeństw; największe europejskie metropolie; zróżnicowanie źródeł energii w krajach europejskich; rolnictwo, przemysł i usługi w wybranych krajach europejskich; turystyka w Europie Południowej.
8. Sąsiedzi Polski: przemiany przemysłu w Niemczech; dziedzictwo kulturowe Litwy i Białorusi; środowisko przyrodnicze i atrakcje turystyczne Czech i Słowacji; problemy polityczne, społeczne i gospodarcze Ukrainy; zróżnicowanie przyrodnicze i społeczno-gospodarcze Rosji; relacje Polski z sąsiadami.

Materiał obowiązujący na pierwszym stopniu konkursu obejmuje zagadnienia podstawy programowej z geografii dla klasy 5 i 6. Dlatego obowiązującą literaturą do etapu I są podręczniki geografii dla klas 5 i 6 szkoły podstawowej wydawnictwa Nowa Era oraz atlas geograficzny dla szkoły podstawowej.

I stopień będzie polegał na rozwiązaniu testu pisemnego, który będzie zawierał zadania otwarte i zamknięte różnego typu.

II stopień

Zakres treści: Geografia fizyczna świata. Krajobrazy Ziemi. Geografia Polski.

1. **Mapa** ogólnogeograficzna, krajobrazowa, turystyczna, skala mapy, treść mapy.
2. **Lądy i oceany na Ziemi:** rozmieszczenie lądów i oceanów, pierwsze wyprawy geograficzne.
3. **Krajobrazy świata:** wilgotnego lasu równikowego i lasu strefy umiarkowanej, sawanny i stepu, pustyni gorącej i lodowej, tajgi i tundry, śródziemnomorski, wysokogórski Himalajów; strefowość a piętrowość klimatyczno-roślinna na świecie.
4. **Ruchy Ziemi:** Ziemia w Układzie Słonecznym; ruch obrotowy i obiegowy; następstwa ruchów Ziemi.
5. **Współrzędne geograficzne:** szerokość i długość geograficzna; położenie matematyczno-geograficzne punktów i obszarów; rozciągłość południkowa i równoleżnikowa.
6. **Krajobrazy Polski:** wysokogórski (Tatry), wyżynny (Wyżyna Krakowsko-Częstochowska), nizinny (Nizina Mazowiecka), pojezierny (Pojezierze Mazurskie), nadmorski (Pobrzeże Słowińskie), wielkomiejski (Warszawa), miejsko-przemysłowy (Wyżyna Śląska), rolniczy (Wyżyna Lubelska).
7. **Środowisko przyrodnicze Polski** na tle Europy: położenie geograficzne Polski; wpływ ruchów górotwórczych i zlodowaceń na rzeźbę Europy i Polski; przejściowość klimatu Polski; Morze Bałtyckie; główne rzeki Polski i ich systemy; główne typy gleb w Polsce; lasy w Polsce; dziedzictwo przyrodnicze Polski, surowce mineralne Polski.

8. **Spoleczeństwo i gospodarka Polski** na tle Europy: rozmieszczenie ludności, struktura demograficzna Polski (wiekowa, narodowościowa, wyznaniowa, wykształcenia, zatrudnienia);
9. **Migracje Polaków** na tle współczesnych ruchów migracyjnych w Europie; zróżnicowanie polskich miast; sektory gospodarki Polski; rolnictwo Polski; zmiany struktury przemysłu Polski; zróżnicowanie usług i ich rola w rozwoju gospodarki; rozwój komunikacji; gospodarka morska; atrakcyjność turystyczna Polski.
10. **Relacje między elementami środowiska geograficznego** na przykładzie wybranych obszarów Polski. Wpływ: sposobu zagospodarowania dorzecza na występowanie powodzi; warunków przyrodniczych (np.: zasobów surowców mineralnych, wiatru, wód i usłonecznienia) pozaprzyrodniczych na energetykę; rozwoju dużych miast na przekształcenia strefy podmiejskiej; procesów migracyjnych na strukturę wieku i zmiany w zaludnieniu obszarów wiejskich; przemian gospodarczych po 1989 r. na zmiany struktury zatrudnienia; transportu na rozwój działalności gospodarczej; walorów środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego na rozwój turystyki.
11. Treści kształcenia rozszerzające podstawę programową zawarte we wskazanej literaturze.

III stopień

Zakres treści: *Wybrane problemy i regiony geograficzne świata*

1. Treści z drugiego stopnia.
2. **Geografia Europy**: położenie i granice kontynentu; podział polityczny Europy; główne cechy środowiska przyrodniczego Europy; zjawiska występujące na granicach płyt litosfery; zróżnicowanie ludności oraz starzenie się społeczeństw; największe europejskie metropolie; zróżnicowanie źródeł energii w krajach europejskich; rolnictwo, przemysł i usługi w wybranych krajach europejskich; turystyka w Europie Południowej.
3. **Sąsiedzi Polski**: przemiany przemysłu w Niemczech; dziedzictwo kulturowe Litwy i Białorusi; środowisko przyrodnicze i atrakcje turystyczne Czech i Słowacji; problemy polityczne, społeczne i gospodarcze Ukrainy; zróżnicowanie przyrodnicze i społeczno-gospodarcze Rosji; relacje Polski z sąsiadami.
4. **Wybrane problemy i regiony geograficzne Azji**: Azja jako kontynent kontrastów geograficznych; pacyficzny „pierścień ognia”; klimat monsunowy w Azji Południowo-Wschodniej; Japonia – gospodarka na tle warunków przyrodniczych i społeczno-kulturowych; Chiny – rozmieszczenie ludności, problemy demograficzne oraz znaczenie w gospodarce światowej; Indie krajem wielkich możliwości rozwojowych oraz kontrastów społecznych i gospodarczych; Bliski Wschód – kultura regionu, ropa naftowa, obszar konfliktów zbrojnych.
5. **Wybrane problemy i regiony geograficzne Afryki**: położenie Afryki i jego wpływ na cyrkulację powietrza i rozmieszczenie opadów atmosferycznych; strefowość klimatyczno-roślinno-glebową; warunki gospodarowania człowieka w strefie Sahelu – problem zachowania równowagi ekologicznej; rozwój turystyki w Kenii; rolnictwo żarowo-odłogowe i nowoczesne plantacje w Afryce Zachodniej; przyczyny niedożywienia w Etiopii; tradycyjna i nowoczesna gospodarka w Afryce.
6. **Wybrane problemy i regiony geograficzne Ameryki Północnej i Południowej**: rozciągłość południkowa i ukształtowanie powierzchni; północna granica upraw i lasów w Kanadzie; cyklony i powódzie w Ameryce Północnej; problemy zagospodarowania Amazonii; sytuacja rdzennej ludności; slumsy w wielkich miastach; megalopolis; Dolina Krzemowa jako przykład technopolii; znaczenie gospodarcze Stanów Zjednoczonych w świecie.

7. **Wybrane problemy i regiony geograficzne Australii i Oceanii:** środowisko przyrodnicze; rozmieszczenie ludności i gospodarka.
8. **Geografia obszarów okołobiegunowych:** środowisko przyrodnicze; badania naukowe; polscy badacze.
9. Treści kształcenia rozszerzające podstawę programową zawarte we wskazanej literaturze.

III. Proponowana literatura

II stopień

1. *Potencjał surowcowy Polski* Geografia w Szkole nr 3/2023 s. 9 -13.
2. *Deforestacja - globalny problem środowiska przyrodniczego* Geografia w Szkole nr 4/2022 s. 4 – 10.

III stopień

1. *Morze Kaspijskie - niezwykła pozostałość praoceanu*, Geografia w Szkole nr 4/2022, s. 11-15.
2. *Jukatan - w krainie cenotów*, Geografia w Szkole nr 3/2023, s.14-19.
3. *Ludność świata przekroczyła 8 mld - Świat panorama*, Geografia w Szkole nr 6/2022, s. 47.